

Helyi büszkeség vagy bosszúság?!

A fesztiválok hatása a települések életében³

Absztrakt

A fesztiválok robbanásszerű fejlődése indokoltá teszi azok gazdasági és társadalmi jelentőségének vizsgálatát. Az elemzések többsége a turisztikai-gazdasági hatásokat méri, míg a fesztiválok társadalmi hatása, szerepe a településen élők életében kevésbé hangsúlyosan jelenik meg. Ugyanakkor a fesztiválok a település életében sok esetben nem elsősorban turisztikai jelentőségűek, hanem a helyiek számára nyújtanak közösségépítő, élményszerzési lehetőséget, ami hosszabb távon a helyiek életminőségére van pozitív hatással.

Jelen tanulmányban elsősorban azt vizsgáljuk, hogy a kiválasztott hazai fesztiválokon milyen társadalmi hatást eredményeznek a rendezvények. A társadalmi hatások közül elsősorban a helyi lakosok életminőségét befolyásoló tényezőket, valamint a fesztiválok értékteremtési és közösségépítő szerepét vizsgáljuk meg. A tanulmány során áttekintjük a fesztiválok társadalmi hatásának elméletét és korábbi kutatások eredményeit, rávilágítunk a jövőben tesztelhető hipotézisekre, és kitérünk a társadalmi hatásvizsgálatok fesztiválkutatási korlátaira és nehézségeire.

Kulcsszavak: fesztiválok pozitív és negatív társadalmi hatása, közösség- és értékteremtés, életminőség, helyiek és turisták

---

1 Egyetemi docens, Pannon Egyetem, BGE; e-mail: formadi.katalin@gtk.uni-pannon.hu.

2 Budapesti Gazdasági Egyetem, kutató; e-mail: hunya322@gmail.com.

3 A tanulmány az EFOP 3.6.1-16-2016-00012 kódszámú „Innovatív megoldásokkal Zala megye K+F+I tevékenysége hatékonyságának növeléséért” című projekt támogatásával végzett kutatás eredményein alapul.

DOI: http://dx.doi.org/10.31570/Prosp_2019_04_6.

Bevezetés

A Budapesti Gazdasági Egyetem az „Innovatív megoldásokkal Zala megye K+F+I tevékenysége hatékonyságának növeléséért” című EFOP-pályázat keretében Magyarország különböző régióiban fesztiválkutatást végzett 2017 és 2019 között. A kutatás elsődleges célja a fesztiválok gazdasági és társadalmi-kulturális hatásának vizsgálata volt, amit a fesztiválok jelentőségének és számának növekedése tesz indokolttá.

Minden kiválasztott fesztivál esetében kétféle adatfelvételre került sor: egyrészt a fesztiválokra részt vevő fesztiválközönség, másrészt pedig a fesztivált rendező települések helyi lakosságának körében. Míg a fesztiválközönség körében készült adatfelvételek fő célkitűzése az adott fesztivál gazdasági hatásának mérése volt, kiegészítve a fesztivál-elégedettséggel és fogyasztási szokásokkal, addig a helyi lakosság körében végzett felméréseknél az adott fesztivál helyi társadalomra gyakorolt hatása állt a vizsgálat középpontjában. A fesztiválkutatás kiegészült a fesztiválszervezők és stakeholderek körében végzett mélyinterjúkkal.

Jelen tanulmányban kizárólag a fesztiválok társadalmi hatásait mutatjuk be a helyi lakosok körében végzett felmérések alapján. A kutatás nem terjedt ki a teljes társadalmi hatás felmérésére – elsősorban az életminőséget befolyásoló tényezőket és a fesztiválok értékteremtési és közösségépítő szerepét vizsgáltuk meg. Végezetül megfogalmazzuk a társadalmi hatásvizsgálatok fesztiválkutatási korlátait és nehézségeit.

A fesztiválok társadalmi hatásának szakirodalmi elemzése

A fesztiválok jelentősége

A fesztiválok turisztikai és gazdasági szerepe napjainkban egyre jelentősebb, és egyre bővülő kínálatot mutat hazai és nemzetközi szinten egyaránt. A kilencvenes évektől egyre több esemény, rendezvény jelent meg a kínálatban fesztivál néven. A bővülésben szerepet játszott, hogy a fogyasztói trendek változásának, az élménykeresésnek a hatására a „fesztivál” mögé felsorakoztatott rendezvények köre kibővült, még szélesebb fogyasztói kört elérve. A fesztiválok a városi/szabadidős/kulturális turizmus részeként önálló és egyre piacképesebb turisztikai terméké fejlődtek, segítve a desztináció gazdaságfejlesztését, imázsalkítását (Sulyok–Sziva 2009; Kundi 2012; Jászberényi et al. 2016).

A hazai fesztiválokról pontosabb információ 2009 óta áll rendelkezésre. Azóta működik a Magyar Fesztivál Szövetség (MFSZ) által működtetett hazai fesztiválok nyilván-

tartási és minősítési rendszere, aminek elsődleges célja a színvonalas – és elsősorban kulturális – fesztiválok feltérképezése. Mivel a fesztiválpiacnak csak egy szűkebb szeletére fókuszál, ezért az általa nyilvántartott fesztiválok köre közel sem teljes. 2009-ben, a nyilvántartási rendszer indulásakor 212 regisztrált hazai fesztivál volt a listán, mára a fesztiválszövetség adatai szerint a regisztrált fesztiválok száma már 400 körüli (2019). A Magyar Fesztivál Regisztrációs és Minősítési Program álláspontja szerint olyan rendezvény minősülhet fesztiválnak, amely legalább két napig tart, naponta legalább 2-3 programlehetőséget biztosít, több mint 3-400 fő látogatót számlál és a bevétele minimum 3-4 millió forint (fesztivalregisztracio.hu).

Mivel a regisztrációhoz több kritériumnak meg kell felelni, nem minden, magát fesztiválnak tekintő rendezvény kerülhet be az MFSZ nyilvántartási rendszerébe, ezért a fesztiválpiac tényleges mérete a sikeresen regisztráltakénál jóval nagyobb. A fesztiválszövetség szempontrendszerére alapján időtartam, vonzáskör, gyakoriság, a szervezők típusa, továbbá a téma alapján sorolhatjuk csoportokba a fesztiválokat (Magyar Fesztivál Szövetség 2019).

A fesztiválszövetség statisztikái alapján a regisztrált fesztiválok átlagosan 12-13 éves hagyományra tekintenek vissza (a sorba rendezett adatokat tekintve a medián 9 évet mutat). A fesztiválok piaca atomizált jellegű, vonzerejüket tekintve a néhány száz főstől a több 200 ezres tömeget megmozgató rendezvényekig nagy szórást mutatnak. A regisztrált hazai fesztiválok közel 40%-a ötezer fő alatti, 34%-a pedig az ötezer–húszezer fő közötti csoportba tartozik. A medián 6600 főnél van – ugyanennyi fesztiválnak volt kevesebb és több látogatója.

Jelenleg az MFSZ téma szerint négy tagozattal működik: köztivál (közösségi fesztivál), gasztrokulturális fesztivál, művészeti és népművészeti fesztivál. A kínálatban típusát tekintve a legtöbb fesztivál művészeti jellegű, melyeket a gasztronómiai jellegű fesztiválok követnek (Fesztiválszövetség 2019).

A fesztiválok hatásvizsgálata

A fesztiválok és más nagyobb turisztikai kereslettel járó rendezvények gazdasági és társadalmi hatásainak nemzetközi kutatása a nyolcvanas évek végén került középpontba (Crompton–McKay 1994; Mules–Faulkner 1996). A kutatók egy-egy kiemelt fesztivál példáján keresztül tettek kísérletet a fesztiválok közvetett és közvetlen hatásainak becslésére, valamint egzakt mérésére (Gursoy et al. 2004; Dwyer et al. 2000). A gazdasági hatások vizsgálata mellett egyre több tanulmány foglalkozott a fesztiválok társadalmi hatásával (Davis 2007; Delamere et al. 2001; Yolal et al. 2016, Pav-

lukovic et al. 2017) vagy azok környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontjaival (Cierjacks et al. 2012).

A hazai fesztiválok Magyarországon a kilencvenes évek elején kezdődött. A nemzetközi gyakorlathoz hasonlóan a kutatások kezdetben egy-egy kiemelt fesztivál sikerét mutatták be, nem adtak teljes képet a fesztiválpiacon. Az első legátfogóbb hazai fesztiválpiacon kutatás 2004–2005-ben készült, amelynek során a kutatók 238 fesztivált vizsgáltak különböző szempontok (tematika, kínálat, keresleti jellemzők stb.) szerint (Hunyadi et al. 2006).

Kifejezetten a fesztiválok társadalmi hatásának mérésére alig néhány empirikus vizsgálat készült (Hunyadi 2006; Kundi 2012). A társadalmi-kulturális hatások meghatározásában sincs egységes álláspont, a vizsgálati súlypontok eltérőek, ezért a kutatók a fesztiválok társadalmi hatásait más-más aspektusból mérték.

A társadalmi hatáselemzések középpontjában leggyakrabban a helyiek és a turisták közötti interakció áll (Doxey 1975; Tosun 2002; Ramchander 2004; Kundi 2011). Doxey Irridex-modellje a fesztivál miatt megnövekedett turizmus helyi közösségre gyakorolt hatását mutatja be (Doxey 1975). Az Irridex-modell jól adaptálható módszer a helyi közösség turistákkal szembeni attitűdjének vizsgálatára. Ebben a modellben Doxey a helyi lakosokat a turistákhoz való attitűdjük alapján négy szintbe sorolta: eufória, apátia, irritáció és antagonizmus.

A társadalmi-kulturális hatások megközelítése szempontjából kulcsfontosságú a helyi lakosok fesztiválhoz való hozzáállása és aktív részvétele a rendezvényen. A fesztiválok a helyi hagyományok és helyi kultúra közvetítői az odalátogató turisták számára, ezért fontos a fesztivál helyi közösségbe való beágyazottsága is, a helyiek részvétele önkéntesként, aktív szereplőként, fellépőként vagy szolgáltatóként, helyi kézműves-ajándék termékek értékesítőjeként.

Míg a helyi lakosok a turisták felé a helyi kultúrát közvetítik, addig maga a fesztivál hozzájárul az adott településen élő közösség identitásának erősödéséhez, ösztönözheti a helyi társadalom önszerveződésére, együttműködések erősítésére. Ezek az együttműködések, kezdeményezések a fesztivál időszakán kívül és az élet más területein is hasznosak lehetnek, így hozzájárulnak a társadalmi tőke növeléséhez is. A fesztiválok jó alkalmat adnak a társadalmat érintő kérdések tudatosításában, felhívhatják a figyelmet a társadalmi felelősségvállalásra (Hunyadi et al. 2004; Michalkó–Rátz 2005; Sulyok–Sziva 2009; Kapitány 2009). Ezek a hatások még erősebben jelentkeznek kisebb közösségeket érintő, kisebb településeken megrendezett fesztiválok esetében, ahol a rendezvény szerepe a közösségépítés és a helyi lakosok életminőségének javítása szempontjából kiemelt jelentőségű (Smith 2009; O’Sullivan–Jackson 2002).

Gursoy és kutatótársai (2004) átfogó kutatásai a fesztiválok hatásával kapcsolatban arra világítottak rá, hogy a fesztiválszervezők, felismerve az előnyös társadalmi hatásokat, ezeket az eseményeket több esetben inkább közösségépítő hatásúnak, mintsem üzleti vállalkozásnak tekintik. Mindamellett más kutatások alátámasztják, hogy a fesztiválok észlelt társadalmi hatásai (a lokálpatriotizmus, az identitás erősödése, jól-lét) áttételesen gazdasági hasznot is hoznak a desztinációnak, élénkítik a helyi gazdaságot.

Boothroyd (1978) a társadalmi-kulturális hatások vizsgálatánál kiemeli azok hatóidejét, vagyis különbséget tesz a rövid, közép- és hosszú távú hatások között, amelyek a helyi közösség életminőségében eredményeznek változást. A hatások rövid, közép- és hosszú távú mérésének legnagyobb problémája, hogy azok nehezen mérhetőek, hosszú ideig „láthatatlanok”, s gyakran nincs összehasonlítási alap a kiindulási és a későbbi állapot között (Butler 1993; Rátz 1999; Small et al. 2005).

Megfigyelhető, hogy rövid távon a negatív hatások érvényesülése jellemző – és főként a fesztivál helyszínének közvetlen közelében élők esetében (Brougham–Butler 1981; Small et al. 2005) –, míg közép- és hosszú távon ezek a hatások kezelhetőek, így a két utóbbi időtáv esetében a pozitív tényezők erőteljesebben hatnak.

1. táblázat: A fesztiválok pozitív és negatív társadalmi hatásai

POZITÍV TÁRSADALMI HATÁSOK	NEGATÍV TÁRSADALMI HATÁSOK
<p>Értékkeremtés/tudatosítás</p> <ul style="list-style-type: none"> • helyi identitás erősítése • helyi büszkeség érzése, település ismertsége • helyi értékek ápolása • társadalmi felelősségvállalás 	<p>Értékek ütközése, értékvesztés</p> <ul style="list-style-type: none"> • kultúra elüzetiesedése • idegen kultúra felülírja a helyi kultúrát • helyi társadalom átalakulása
<p>Helyi életminőség javulása</p> <ul style="list-style-type: none"> • közös együttlét • jól-lét • infrastruktúra-fejlesztés 	<p>Helyi életminőség romlása</p> <ul style="list-style-type: none"> • privát szféra veszélye • tömeg, infrastruktúra-telítettség – „sok idegen között elveszik a helyi” • környezetterhelés
<p>Közösségépítés</p> <ul style="list-style-type: none"> • helyi összefogás, helyiek aktivizálása, helyi tehetségek bemutatkozása • társadalmi tőke erősödése, együttműködések • kapcsolati háló erősödése 	<p>Közösség megosztottsága</p> <ul style="list-style-type: none"> • helyi társadalmon belüli ellentétek aktivitás mentén (aktív civilek, önkéntesek és passzív lakosok) • ellentétek üzleti érdekek mentén • irigység, rivalizálás

A rövid távú hatásokat elemző tanulmányok (Long et al. 1990; Small et al. 2005) megállapították, hogy minél közelebb él valaki a fesztivál helyszínéhez, annál erőteljesebb véleménnyel rendelkezik, valamint annál inkább úgy érzi, hogy a fesztivál hatással van az életére, legyen az pozitív vagy negatív hatás.

Az 1. táblázatban összegyűjtöttük a leggyakrabban megjelenő társadalmi hatások pozitív és negatív kimenetét, amelyek mérését tűztük ki célként.

Jelen tanulmányban elsősorban a rendezvény időpontjában mérhető és észlelt társadalmi hatásokat mutatjuk be a fesztiválkutatások alapján.

Kutatásmódszertan

A fesztiválok kiválasztási szempontja és mintavétele

A felmérésbe minden hazai régióból került kiválasztásra fesztivál. A mintavételnél alapvető szempont volt, hogy a mért fesztiválok típus szerint is különbözőek legyenek, ezért amellett, hogy műfaji sokszínűség (gasztronómiai, zenei, összművészeti stb. fesztiválok) jellemző a mintánkra, válogatási szempont volt az is, hogy ingyenes és belépős, illetve forprofit és nonprofit rendezvények is képviseltessék magukat. A kiválasztott fesztiválok között különbség volt aszerint is, hogy az adott fesztivál – előzetes feltevéseink szerint – elsősorban a helyi lakosokat szólítja-e meg, vagy jellemzően turisztikai forgalmat generál.

A helyi lakosok körében végzett felmérésre elsősorban a fesztivál ideje alatt vagy közvetlenül utána került sor. A mintavételnél fontos kritérium volt, hogy a mintába bekerüljenek mind az adott fesztiválra eljáró, mind az attól távol maradó lakosok. Mivel egy-egy település lakosságáról nem áll rendelkezésre olyan adat, hogy milyen fesztiválokra járnak, vagy járnak-e egyáltalán nagyrendezvényekre, ezért nem tudtunk erre a kritériumra reprezentatív lakossági mintát venni. Áthidaló megoldásként a városok, települések forgalmasabb csomópontjain kérdeztünk, illetve a minta egy kisebb része a fesztivál területén került lekérdezésre. Ezzel a módszerrel kiszűrhető volt, hogy kizárólag a fesztivál iránt érdeklődő helyi lakosok mondják el a – fesztivál iránt feltehetően elfogultabb – véleményüket. Eredményeink így inkább tájékoztató jellegűek, de reményeink szerint a jellegzetes véleményeket jól tükrözik.

Az EFOP-projekt keretében két éven keresztül összesen 13 hazai fesztiválon készült adatfelvétel, ám ezek nem mindegyikét kísérte lakossági kérdezés is. Jelen tanulmányban hét fesztivál helyi lakosainak véleménye került feldolgozásra, melyek mindegyikén tudtunk lakossági vizsgálatot is végezni, jellemzően fesztiválonként 300 fő megkérdezésével.

Kutatási eredmények

A kérdezés során törekedtünk mind pozitív, mind negatív társadalmi-kulturális hatások mérésére. Mivel a kérdezés utcán történt, nem volt mód hosszú kérdőív összeállítására, ezért csak néhány fontosabb pozitív és negatív hatásra vonatkozóan tettünk fel konkrét kérdéseket.

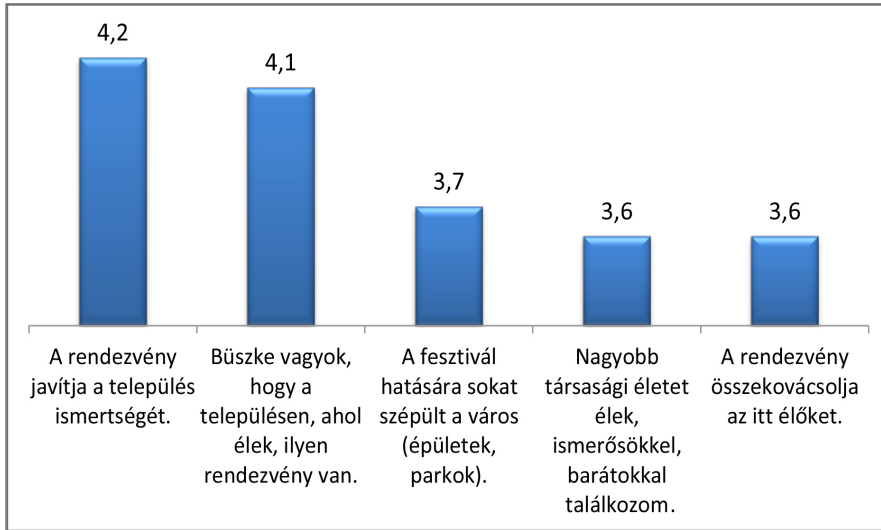
A fesztiválokon mért pozitív hatások

A pozitív társadalmi hatások közül az értékteremtés/tudatosítás, az életminőség javulása és a közösségépítés dimenziók kapcsán a következő öt szempont (1–5 érték közötti) osztályozását kértük minden fesztivállal kapcsolatban:

- ▶ Büszke vagyok, hogy a településen, ahol élek, ilyen rendezvény van.
- ▶ A rendezvény javítja a település ismertségét.
- ▶ A fesztivál hatására sokat szépült a város.
- ▶ A rendezvény összekovácsolja az itt élőket.
- ▶ Nagyobb társasági életet élek, ismerősökkel, barátokkal találkozom.

Ezek a tényezők minden fesztiválnál magas pontszámokat kaptak. A „nyertes” a fesztiválok településismertséget növelő hatása volt, erre a kérdésre 4,2 átlagpontot kaptak a rendezvények (szélsőértékek 3,9 és 4,5). Ehhez kapcsolódóan a büszkeség érzése is magas, 4,1 átlagosztályzattal (3,8–4,5 közötti értékekkel). Kevesebben értettek egyet a fesztiválok településszépítő, az épületek, parkok megújulására való hatásával, összességében 3,7 pontot kapott ez a szempont (3,2–4,3 közötti értékkel). A fesztiválok közösségépítő erejét még kisebb átlagosztályzattal értékelték a fesztiválokat rendező települések lakosai: 3,6 átlagosztályzatot kapott mind a fesztiválok közösséget összekovácsoló hatása (3,1–4,5 közötti értékekkel), mind a nagyobb társasági élet lehetősége (3,2–4,1 közötti értékekkel):

A különböző szempontok értékelését befolyásoló tényezők között a lokálpatriotizmus a legerősebb. Azok, akik azt vallották, hogy nagyon szeretnek az adott településen élni, minden egyes szempontra szignifikánsan magasabb osztályzatokat adtak, mint azok, akik „csak” szeretnek az adott településen élni, de máshol is jól éreznék magukat, illetve azok, akik szívesebben élnének máshol (de a körülményeik nem engedik, hogy változtassanak).

1. ábra: A fesztiválok pozitív hatása – összevont eredmények (1–5 osztályzatok átlaga)

Forrás: saját ábra

A lokálpatriotizmus legerősebben a büszkeségérzetre hat, e kérdésnél („Büszke vagyok, hogy a településen, ahol élek, ilyen rendezvény van”) nem egy fesztiválnál akár 1,4–1,5 osztályzatkülönbség is van azok véleménye között, akik nagyon szeretik a lakóhelyüket, illetve, akik szívesebben élnének más településen. Az eltérés okainak magyarázata (az egyén élethelyzetéből adódik vagy a település kínálta munkalehetőség hiánya miatt stb.) további vizsgálatot igényelne, amelyre a felmérésünk nem terjedt ki.

Mindenesetre, a lakóhely szeretete a fesztiválok közösségerősítő hatásáról alkotott véleményt is erősen befolyásolja: akik nagyon szeretik a lakóhelyüket, nagyobb arányban értettek egyet azzal, hogy „A rendezvény összekovácsolja az itt élőket”, mint akik máshol szeretnének élni: a véleménykülönbségek a vizsgált hat fesztiválból négy esetben egy teljes osztályzatot is elérnek vagy meghaladnak.

A kérdezettek neme, életkora és iskolai végzettsége kevésbé befolyásolja a véleményeket, mint a településhez való kötődés, de kisebb különbségek egy-egy fesztiválnál szignifikánsak.

A hét fesztiválból hattal kapcsolatban a nők az összes vizsgált kérdés mentén pozitívabb véleményeket fogalmaznak meg, mint a férfiak. Több nő büszke arra, mint férfi, hogy a lakóhelyükön fesztivál van, és több nő gondolja, hogy a fesztivál javítja a város ismertségét, így több turistát vonz, miközben szépül a város. A fesztiválok közössége is több nő szerint erősödik, valamint többen vallották azt is, hogy nagyobb társasági életet élnek a fesztiválok során, mint a férfiak.

Az életkor a nagyobb társasági élettel van összefüggésben: a fiatalok közül többen mondták, hogy a fesztivál során barátokkal, ismerősökkel találkoznak.

Az iskolai végzettség nem mutat trendjellegű összefüggést a véleményekkel, van olyan fesztivál, ahol nincs szignifikáns különbség a különböző végzettségűek között, és van olyan, ahol tetten érhető kisebb különbségek, de az irányuk nem egyforma – hol a felsőfokú végzettségűek tulajdonítanak nagyobb arányban pozitív fesztiválhatásokat, hol a középfokú végzettségűek (az alacsony végzettségűek aránya alacsony a fesztiválok többségében).

Az eddig tárgyalt zárt kérdések mellett nyitott kérdésekkel is érdeklődtünk a lakosoktól afelől, hogy elképzelésük szerint milyen pozitív hatása van az adott fesztiválnak a helyi emberek, illetve a lakóhelyük életére. Ezeknél a nyitott kérdéseknél szinte minden esetben a település ismertségének növekedése, illetve a turizmus fejlődése került a leggyakrabban említett tényezők közé. A társadalmi és kulturális metszet ritkábban került elő a válaszokban, mint a gazdasági-turisztikai szempont. Ezek leggyakrabban a „végre történik valami a városban” vagy „meglendül a kulturális élet, szórakozási lehetőség kínálkozik” formában fogalmazódtak meg.

Az empirikus adatok tehát arra utalnak, hogy az emberek fejében a fesztiválokhoz, rendezvényekhez jobban kötődik azok turizmusra – és ezen keresztül a gazdasági fejlődésre – gyakorolt hatása, mint a társadalmi-kulturális élettel kapcsolatos hatása.

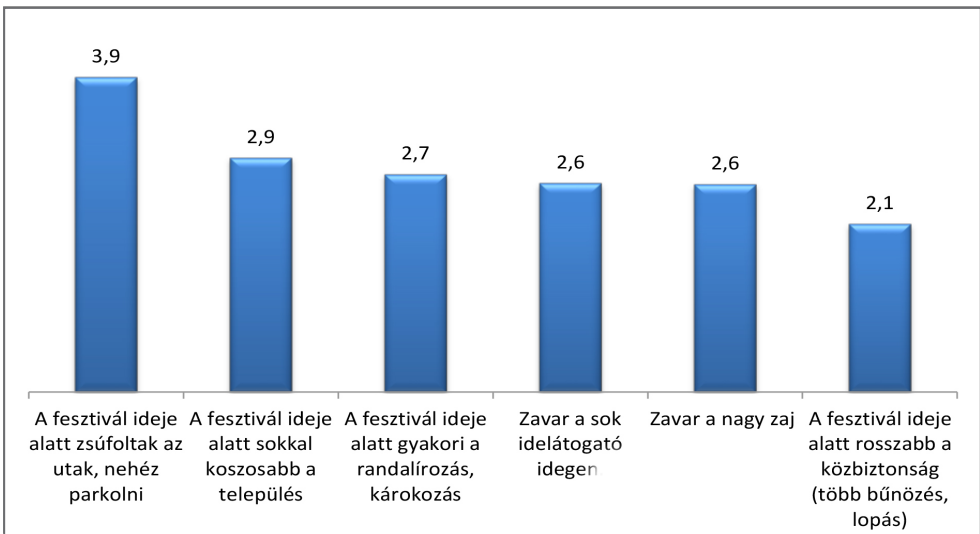
A fesztiválok mért negatív hatások

Egyszerűbb, illetve könnyebben értelmezhető a fesztiválok negatív hatásának mérése, legalábbis az a kérdéssor, amit a nemzetközi szakirodalomban szinte sztenderdként használnak e kérdéskör kapcsán. Ezek általában a zaj- és hangártalmakat, a bűnözéssel, rongálással és a tisztasággal kapcsolatos problémákat, valamint az idegenekkel szembeni elutasító attitűdöt feszegetik.

Legtöbb fesztivált rendező településen az emberek a megnövekedett forgalmat, az utak zsúfoltságát, a parkolási nehézségeket panaszolták. Ez a problémakör magasan vezeti a negatív hatások listáját, a hét fesztivál átlagosan 3,9 osztályzatot ért el e tekintetben (3,3–4,2 közötti egyedi fesztiválértékekkel). Lényegesen kevesebben említették az összes többi negatív hatást. A rendezvények ideje alatt sokszor koszosabb a település. A negatív hatásokra vonatkozó nyitott kérdéseknél több szemeteszságot, a kukák gyakoribb ürítését, illetve hatékonyabb takarítást kívánnának a helyi lakosok. Bár a közbiztonság romlása, lopások vagy más bűncselekmények elkövetése nem jellemző (2,1), de a fesztiválok ideje alatti károkozásra, vandál viselkedésre ennél többen panaszkodtak

(2,7 átlagpont). A koncertek és más hangos műsorok, kiváltképp, ha késő estébe nyúlnak, különösen a fesztiválhelyszínekhez közel élők körében zavaróak (2,6 átlagpont). E kérdéskörnél volt az egyik legnagyobb szórás, volt olyan, egyébként kis falvakban rendezett fesztivál, ahol csak 1,7 pontot kapott ez a szempont, miközben az egyik nagyobb városi fesztiválnál 3,9 pontot. Az idegenek megítélésében hasonló, 2,6 átlagot és hasonló szélsőértékekkel (1,7–3,9) szintén nagy különbségeket találtunk.

2. ábra: *A fesztiválok negatív hatása – összevont eredmények*
(1–5 osztályzatok átlaga, 1=egyáltalán nem ért egyet, 5=teljesen egyéért)

Forrás: saját ábra

A pozitív és negatív hatások mérlegét megvonva a helyi lakosok között többen voltak, akik pozitív hatást tudtak megfogalmazni egy-egy fesztivál kapcsán, mint akik negatívát.

A fesztiválok mért pozitív és negatív hatások mérlege

Többváltozós elemzéssel kerestük a különböző véleménycsoportokat, illetve a jellegzetes véleménycsoportokat. A korábban ismertetett tényezőket kibővítve azokat az ismérveket is bevettük az elemzésbe, melyek az esetleges konkrét gazdasági fejlődésre irányultak, nevezetesen a szálláshelyek bővülésére (A fesztivál miatt nő a szálláshelyek száma), valamint a munkalehetőségek növekedésére (A fesztivál munkalehetőséget ad a helyiek számára).

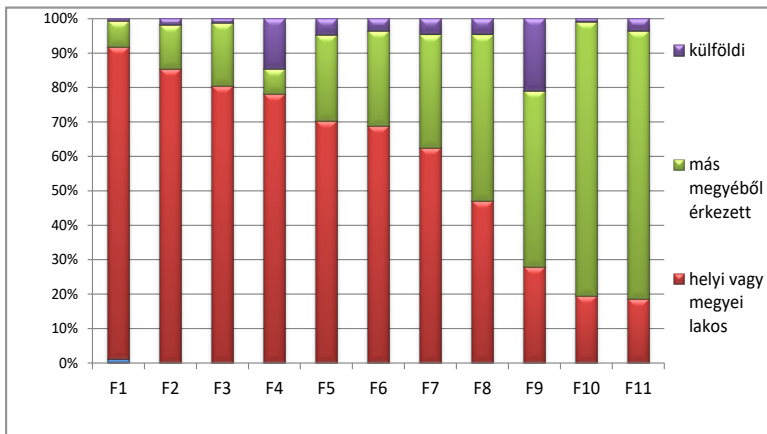
A faktorelemzések eredményeként az egyes fesztiváloknál 2–4 faktor különült el, 60–70% együttes magyarázóerővel. A legérdekesebb fesztivál ebből a szempontból egy vidéki, üzleti alapon rendezett, elsősorban turisztikai jellegű fesztivál, ahol markánsan két faktor alakult ki: az egyikben a fesztiválok negatív hatását vallják elsődlegesen, a nagy forgalmat, a forgalmas utakat, a parkolási nehézségeket, a zajártalmat, a fesztivállal járó szemetet, a városba érkező, a lakosokat zavaró idegeneket, a fesztiválozók károkozásait, rongálását, randalírozását. A fesztivál pozitív hatásainak elismerése ezen a faktoron nem, vagy csak nagyon kis mértékben jár együtt ezekkel a negatív véleményekkel. A másik erőteljes véleménnyaláb az, amelyik a fesztivál pozitív turisztikai és közösségi hatásait sorolja, és alig vesz tudomást a fesztivállal óhatatlanul együtt járó kellemetlenségekről. A megosztottság feltehetően a fesztivál érettségével függ össze, hogy a kezdeti imázsteremtő és a helyi termék ismertségét erősítő sikeres márkabevezetés óhatatlanul együtt járt az üzleti jelleg erősödésével. Ugyanakkor, szintén ezen a fesztiválon, a lelkes lokálpatrióták és a várost kevésbé kedvelők véleménye között óriási különbségek vannak. A faktorpontokat klaszterekbe rendezve az derül ki, hogy a kétféle véleményt vallók aránya kb. egyharmad-kétharmad a pozitív véleményeket osztók javára.

A többi fesztiválnál általában három faktor képződött. Volt olyan fesztivál, ahol két külön faktoron jelentek meg a pozitív vélemények úgy, hogy a közösség erősödése, az együttlét és a büszkeség, a turizmus, az ismertségnövekedés alkotta az egyik véleménnyalábot, a kereskedelmi-gazdasági-infrastruktúra fejlődés (szálláshelyek, munkalehetőségek, szépülnek a város épületei, parkjai) pedig a másikat. Voltak olyan fesztiválok, ahol nem különült el két faktorba, hanem egy faktoron belül jelent meg a közösségi és a gazdasági előny, de minden fesztiválnál elkülönült a panaszkodók/morgók, a fesztiválok elsősorban negatív hatását érzékelők véleménye, akik sem a gazdasági, sem a közösségi hatásokat nem érzékelik. Többször megjelent a közömbösek csoportja, akiket nem is érdekelnek a fesztiválok, bár elismerik azok pozitív hatásait, de elsősorban a megnövekedett forgalmat, a nyüzsgést és a zajt kifogásolják, miközben feltehetően nyugalomra vágynak. (Ezek a csoportok az idősebbek közül kerülnek ki.)

Az adatok ismertetésénél több fesztivál adatait összevontuk, és nem mutattuk be az egyes fesztiválok eredményeit. Ez a megoldás kényszerből született, mivel az információk a fesztiválokra nézve olykor kényesek lehetnek, sőt üzleti titkokat is tartalmazhatnak, mi pedig semmiképp sem szeretnénk a velünk együttműködő fesztiválokat kellemetlen helyzetbe hozni. Az általános következtetésekhez azonban névtelenül, inkább csak jellegükre utalóan néhány megállapítást megölölegezünk.

Az itt elemzett fesztiválokat különböző típusokba tudjuk sorolni: *műfajuk, hatókörük* (a közönség összetétele – helyiek, nem helyiek aránya) és a szervezők érdekeltsége alapján (ingyenes vagy üzleti vállalkozás/nonprofit vagy forprofit szervezet a fesztivál szervezője). Nem nehéz belátni a szakirodalom szerint meglévő jelenséget, miszerint „A fesztiválok egyik legnagyobb jelentősége a desztináció imázsformálásában mutatkozik meg, amely mérhető abban, hogy az adott fesztiválra milyen távolságból érkeznek a résztvevők, ki az elsődleges célcsoportja a fesztiválnak: a helyi lakosság vagy a turisták”. Megnéztük mi is, van-e különbség a helyi lakosok véleményében aszerint, hogy turisztikai vagy inkább helyieknek szóló fesztiválról van szó. A 3. ábra 11 fesztivál látogatói összetételét mutatja.

3. ábra: A fesztiválok közönségének összetétele (%)

Forrás: saját ábra

Jól látható az óriási eltérés: az F1–F4 fesztiválok közönsége jellemzően a helyi lakosokból kerül ki, arányuk 80% feletti. A következő típusba az F5–F7 fesztiválok vehetők, ahol a más megyéből érkezők aránya egyharmad körüli, és végül a fesztiválok harmadik csoportjába azok tartoznak, ahol a közönség több mint fele nem helyi vagy megyei lakos.

Feltételeztük, hogy a látogatók összetétele, vagyis a helyiek és a turisták aránya befolyásolja a pozitív és negatív társadalmi hatásokat. Azonban az eddigi vizsgálatok arra utaltak, hogy nincs összefüggés a helyiek és a turisták aránya és a társadalmi hatások erőssége között sem a pozitív, sem a negatív hatásokra vonatkozóan. A társadalmi hatások mögött feltehetően egyéb olyan tényezők húzódnak meg, amelyeket a fesztiválok ismerete alapján tudunk megfogalmazni. Ezeket a további fesztiváloknál tesztelendő hipotéziseket tartalmazza a 2. táblázat.

2. táblázat: A fesztiválok hatásainak összegzése és magyarázata

A FESZTIVÁLOK HATÁSA	MITŐL FÜGGHET? HIPOTÉZISEK
Pozitív hatások	
Büszke vagyok, hogy a településen, ahol élek, ilyen fesztivál van.	Ahol van a fesztiválnak valamilyen, a helyhez kötődő specialitása, és/vagy régi, elhíresült a fesztivál, ott többen büszkék.
Nagyobb társasági életet élek, ismerősökkel, barátokkal találkozom.	Nem függ attól, milyen a helyiek és a turisták aránya. Inkább a műfajtól függ – ha kifejezetten gasztronómiai vagy más műfajú, de lehet enni-inni, akkor többen mennek ki barátokkal a fesztiválra.
A fesztivál összekovácsolja az itt élőket.	Ez sem a helyiek és a turisták arányától függ, hanem a programstruktúrától és a szervezőtől: ha sok helyi csoportot (iskolát, klubokat, amatőr fellépőket stb.) bevon a szervezésbe, programokba, akkor többen érzik a fesztivál közösségerősítő hatását, azt, hogy összekovácsolja a településen élőket.
A fesztivál hatására sokat szépült a város (épületek, parkok).	Egyedi, változó, nem köthető a helyiek-turisták aránya alapján kialakított típushoz. Azért is nehéz az összefüggés irányát megmutatni, mert a mintánkban városok és kis települések is vannak, és ezek fejlesztése nem összevethető.
Negatív hatások	
A rendezvény ideje alatt zsúfoltak az utak, nehéz parkolni.	A fesztivál településen belüli elhelyezkedése hat a megítélésre. Ha központi helyen, városközpontban van, nagyobb az elégedetlenség, hiszen a belvárosban mindenütt eleve nehéz parkolni.
Zavar a nagy zaj.	A zajártalom megítélése a programszerkezettől és a fesztivál településen belüli elhelyezkedésétől is függ. Ha nincsenek (éjjeli) koncertek, vagy ha a fesztivál a település szélén vagy más félreeső részén van, kevésbé zavaró.
A rendezvény ideje alatt sokkal koszosabb a település.	Attól függ, mennyire elkülönült helyszínen van, illetve mennyire a szokásosan használt utcákon, ahol nyilván ilyenkor több a szemét, még ha állandóan takarítanak is.
A rendezvény ideje alatt gyakori a rongálás, károkozás. A fesztivál ideje alatt rosszabb a közbiztonság (több bűnözés, lopás).	Szinte csak nagyvárosban számoltak be rongálásról vagy lopásról.
Zavar a sok idelátogató idegen.	Kisebb és nagyobb településeken egyaránt említették. Az eddigi adatokból nem látszik, hogy mi lehet a mögöttes mintázat.

Forrás: saját összeállítás

Összefoglalás és következtetések

Minden vizsgált fesztiválnál többségben vannak a pozitívan viszonyulók, akik, bár látják a fesztiválokkal együtt járó kellemetlenségeket, de ezek nem zavarják vagy szükséges rossznak tekintik őket. Ez a mintázat egybeesik azokkal a nemzetközi vizsgálati eredményekkel, melyek azt feltételezik, hogy az egyén a számára kellemetlen dolgokat a közösség számára jelentkező haszon miatt tolerálja, így egyfajta cost-benefit trade-off-ról beszélhetünk (Faulkner et al. 1997).

Kevésbé igaz ez a fajta trade-off azoknál a fesztiváloknál, ahol a helyiek egy része üzleti vállalkozásként tekint a fesztiválra, ahol más fesztiválokhöz képest több lehet a negatív hatás említése és kisebb arányú a pozitív hatások „elismerése”.

Adataink nem támasztják alá Doxey modelljének azon predikcióját, miszerint a turizmus növekedésével a helyi lakosok ellenségessé válnak. A legtöbb általunk vizsgált fesztivál esetében a lakosság többségére a büszkeség és az elfogadás a jellemző.

A pozitív-negatív hatások mérlegének megvonásakor jó, ha tisztában vagyunk azzal, hogy az identitásvesztést, az idegen kultúra begyűrűzését, illetve ezek esetleges negatív hatását nem lehet kérdőíves véleménykutatással mérni, mivel ezek nem véleménykérdések, hanem hosszabb időtávon keresztül ható, kulturális antropológiai, etnográfiai megközelítésmódot, terepmunkát igénylő kutatási területek.

Az eddigi eredményeink alapján valószínűsítjük, hogy a fesztiválokon tapasztalható haszonkulcs sok tényezőtől együttesen függ: a fesztivál jellegétől, típusától, annak céljától, helyszínétől, programszerkezetétől – ellenben úgy tűnik, nem függ a helyiek és a turisták arányától.

Felhasznált irodalom

- Boothroyd, P. (1978). Issues in social impact assessment. *Plan Canada*, (18)2, 118–134.
- Brougham, J. E. – Butler R.W. (1981). A segmentation analysis of resident attitudes to the social impact of tourism. *Annals of Tourism Research*, (8)4, 569–589. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(81\)90042-6](https://doi.org/10.1016/0160-7383(81)90042-6).
- Butler, R. W. (1993). Pre- and post-impact assessment of tourism development. In Pearce, D. – Butler, R. (eds.): *Tourism and Indigenous Peoples*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080553962>.

- Crompton, J. L. – McKay, S. L. (1994). Measuring the economic impact of festivals and events: Some myths, misapplications and ethical dilemmas. *Festival Management and Event Tourism*, 2, 33–43. <https://doi.org/10.3727/106527094792335782>.
- Cierjacks, A. – Behr, F. – Kowarik, I. (2012). Operational performance indicators for litter management at festivals in semi-natural landscapes. *Ecological Indicators*, (13)1, 328–337. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2011.06.033>.
- Davis, A. (2017). It wasn't me, it was my festival me: The effect of event stimuli on attendee identity formation. *Tourism Management*, 61, 484–500. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.03.007>.
- Delamere, T. A. – Wankel, L. M. – Hinch, T. D. (2001). Development of a scale to measure resident attitudes towards the social impacts of community festivals, part I: item generation and purification of the measure. *Event Management*, (7)1, 11–24. <https://doi.org/10.3727/152599501108751443>.
- Dwyer, L. – Mellor, R. – Mistills, N. – Mules, T. (2000). A framework for assessing “tangible” and “intangible” impacts of events and conventions. *Event Management*, (6)3, 175–189. <https://doi.org/10.3727/096020197390257>.
- Doxey, G. (1975). A Causation Theory of Visitor-Resident Irritants: Methodology and Research Inferences “Proceedings of the 6th Annual Conference of Travel Research Association”, San Diego. http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2012-40/references/Doxey1975/bibliography_entry_view.
- Faulkner, B. – Tideswell, C. (1997). A framework for monitoring community impacts of tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, (5)1, 3–28. <https://doi.org/10.1080/09669589708667273>.
- Getz, D. (1991). *Festivals, Special Events, and Tourism*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Gursoy, D. – Kim, K. – Uysal, M. (2004). Perceived impacts of festivals and special events by organizers: An extension and validation. *Tourism Management*, (25)2, 171–181. [https://doi.org/10.1016/s0261-5177\(03\)00092-x](https://doi.org/10.1016/s0261-5177(03)00092-x).
- Hunyadi Zs. – Inkei P. – Szabó J. Z. (2006). *Fesztivál-világ*. NKA-kutatások 3. Budapest: KultúrPont Iroda. <http://www.budobs.org/pdf/Fesztival-Vilag.pdf>.
- Kapitány Á. – Kapitány G. (2009). A kultúra változása – változások kultúrája. In Antalóczy T. – Füstös L. – Hankiss E. (szerk.): *(Vész)jelzések a kultúráról*. (Jelentés a magyar kultúra állapotáról, No. 1.) Budapest: MTA–PPI, 17–84.
- Kundi V. (2011). A fesztiválok városokra gyakorolt gazdasági és társadalmi-kulturális hatásainak elemzése. Doktori értekezés, Győr.

- Kundi V. (2012). Fesztiválok társadalmi és kulturális hatásainak mérése: módszertani áttekintés. *E-Conom*, 115–129. <https://doi.org/10.17836/ec.2012.2.115>.
- Jászberényi M. – Zátori A. – Ásványi K. (2016). *Fesztiválturizmus*. Budapest: Akadémia Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634540083>.
- Long, P. T. – Perdue, P. R. – Allen, L. (1990). Residents support for tourism development. *Annals of Tourism Research*, (17)4, 586–599. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(90\)90029-q](https://doi.org/10.1016/0160-7383(90)90029-q).
- Magyar Turizmus Zrt. – M.Á.S.T (2006). A magyar lakosság fesztivállátogatási szokásai (kutatási jelentés).
- Magyar Turizmus Zrt. (2009). Fesztiválok Éve 2010 – megbeszélésemlékeztető. Budapest, 2009. május 20.
- Magyar Fesztivál Regisztrációs és Minősítő Honlap: <http://fesztivalregisztracio.hu/>.
- Michalkó G. – Rátz T. (2005). A kulturális turizmus élmény-gazdaságtani szempontjai. In Enyedi Gy. – Keresztély K. (szerk.): *A magyar városok kulturális gazdasága*. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ, 123–141.
- Mules, T. – Faulkner, B. (1996). An economic perspectives on sepcial events. *Tourism Economics*, (2)2, 107–117. <https://doi.org/10.1177/135481669600200201>.
- Pavlukovic, V. – Armenski, T. – Alcantara-Pilar, J. M. (2017). Social impacts of music festivals: Does culture impact locals' attitude toward events in Serbia and Hungary? *Tourism Management*, 63: 42–53. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.06.006>.
- Ramachander, P. (2004). *Towards the Responsible Management of the Socio-cultural Impact of Township Tourism*. Pretoria: University of Pretoria, Department of Tourism Management. <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-0826200-30507>.
- Rátz T. (1999). A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. PhD-disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem.
- Small, K. – Edwards, D. – Sheridan, L. (2005). A flexible framework for evaluating the socio-cultural impacts of a (small) festival. *International Journal of Event Management research*, (1)1, 66–76. <http://www.ijemr.org/docs/smalledwardssheridan.pdf>.
- Smith M. (2009). Fesztiválok és turizmus: lehetőségek és konfliktusok. *Turizmus Bulletin*, (13)3, 23–27. https://mtu.gov.hu/documents/prod/Bulletin-2009_3.pdf.
- Sulyok J. – Sziva I. (2009). A fesztiválturizmus nemzetközi és hazai tendenciái. *Turizmus Bulletin*, (13)3, 3–13. https://mtu.gov.hu/documents/prod/Bulletin-2009_3.pdf.
- Tosun, C. (2002). Host perceptions of impacts. A comparative tourism study. *Annals of Tourism Research*, (29)1, 231–253. [https://doi.org/10.1016/s0160-7383\(01\)00039-1](https://doi.org/10.1016/s0160-7383(01)00039-1).

- O'Sullivan, D. – Jackson, M. (2002). Festival tourism: A contributor to Sustainable Local Economic Development? *Journal of Sustainable Tourism*, (10)4, 325–342. <https://doi.org/10.1080/09669580208667171>.
- Yolal, M. – GURSOY, D. – UYSAL, M. – KIM, K. – KARACAĞLU, S. (2016). Impacts of festivals and events on residents' well-being. *Annals of Tourism Research*, 61, 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2016.07.008>.